

ELS MATARONINS EXTERMINATS ALS CAMPS NAZIS

Aquí la vida d'un home no val ni una burilla.

El Kapo-intèrpret anomenat *Enriqueta*.

Dels deu mataronins exterminats pels nazis, vuit ho foren a Gusen (Kommando de Mauthausen) i els altres dos al mateix camp de Mauthausen, on anaven a raure la majoria de catalans capturats pels nazis i on dos mil ciutadans dels Països Catalans perderen la vida.

La majoria foren fets presoners entre el 1940-1941 i procedien de companyies de treball; més tard s'hi afegiren els qui venien de la Resistència francesa.

Aquests catalans foren considerats apàtrides i portaren el triangle blau que els identificava com a tals. Cap govern, doncs, cap estat, es responsabilitzava del seu destí.

Per tal d'explicar aquest fet seguim el que diu Montserrat Roig en el llibre citat a la bibliografia: *En les converses mantingudes entre el 'Ministro de gobernación y presidente de la Junta Política Sr. D. R. Serrano Suñer', amb els jerarques nazis a Berlín la setmana del 22 a 27 de setembre del 1940, allí conversà amb A. Hitler, el ministre d'afers estrangers von Ribbentrop i el ministre de l'interior del Reich doctor Wilhelm Frick. El 27 d'octubre de 1940, encara no feia un mes de la seva visita a Berlín, inaugurà la seva gestió com a ministre d'afers exteriors, amb la recepció al seu Ministeri del Reichführer de la policia nazi H. Himmler.*

Aquestes consideracions cronològiques vénen a tomb, perquè: *segons testimonis, sembla que quan von Ribbentrop preguntà a R.S. Suñer què havien de fer amb aquella munió de republicans empresonats, aquest li contestà que els republicans no eren espanyols (op. cit., p. 15).*

El camp de Mauthausen era considerat de tercera categoria, els buròcrates del sistema el batejaren amb el nom de *mollí d'ossos*. Aquest camp estava situat a Àustria, al cor de la vall del Danubi. A Mauthausen, hi anaren a parar els presoners titllats pels nazis d'associats, delinqüents comuns, homosexuals, objectors de consciència, deportats polítics, detingudes femenines i resistents soviètics i polonesos; també s'hi trobaven anglesos, austríacs, italians, hongaresos, jueus, gitanos, etc.

A Mauthausen era famosa la seva pedrera de 186 graons, la Wiener Graben; de 1942 a 1945, en aquesta pedrera moriren uns deu mil presoners. L'escala de la pedrera, per la seva banda dreta, estava tallada a pic sobre un precipici d'uns 50 metres de fondària. Quan els presoners carregats amb les pedres eren a dalt o a mig camí de l'escala, eren empesos i llançats daltabaix de l'abisme; aquests assassinats eren explicats com a suïcidis. Aquest mur era conegut com *el mur dels paracaigudistes*.

La majoria dels catalans que anaven a raure a Mauthausen foren detinguts pels alemanys a la caiguda de França l'any 1940, la majoria d'ells per la seva condició de treballadors militaritzats dedicats a la construcció de fortificacions. Van ser tancats en camps de presoners de guerra, per ser després enviats als camps d'extermini de les SS en concepte d'apatrides.

Gusen, on moriren vuit dels deu mataronins, era un camp extern a Mauthausen, a uns cinc quilòmetres d'aquest a la riba esquerra del Danubi. Allí foren traslladats tots els malalts i els qui ja no podien treballar per tal d'ésser-hi assassinats. Hi moriren 1.582 catalans.

Vet aquí la llista dels nou mataronins exterminats als camps de la mort:

Amiento Carmen, Ramon 18-12-04
St. XI-B 87671 27-1-41 M.5814 17-2-41 G10277 +22-10-41 G.

Duran Martori, Josep 25-9-01
St. V-D 2541 13-2-40 M 4755 29-3-41 G 11245 +10-1-42 G

Ferrer Coll, Josep 19-3-00
Angoulême 24-8-40 M 3274 24-1-41 G 13143 +19-12-41 G

Herrera Altimira, Josep 22-4-03
St. VIII-C 55848 25-1-41 M 5085 17-2-41 G 9932 +14-11-41 G

Julià Mendoza, Josep 8-10-10
St. VIII-C 80206 7-4-41 M 4716 +27-6-42 M

Mir Brugada, Joaquim 6-8-06
St. Angoulême 24-8-40 M 3951 24-1-41 G 9449 +25-9-41 G

Pey Torrens, Juli 29-7-05
F. St.140 8546 8-8-41 M 4185 +3-11-41 M

Quintana Bassas, Camil 15-11-06
St. XIII-A 40689 6-8-40 M 3481 24-1-41 G 9601 +22-9-41 G

Soriano González, Elies 31-5-14
St. X-B 82827 3-3-41 M 3722 8-4-41 G 12142 +19-11-41 G

Advertiment:

Per a una correcta lectura de les fitxes dels deportats que hem reproduït, cal tenir en compte:

a) La primera ratlla és destinada al nom i cognoms (a vegades incomplet) del deportat i a la seva data de naixença.

b) La segona ratlla consigna els trasllats als camps o a les dependències. Les abreviatures usades signifiquen:

St = Stalag (camp de presoners)

M = Mauthausen (camp d'extermini)

G = Gusen (Kommando de Mauthausen)

dates = dates de trasllat i de mort (+)

números = número de presoner en cada camp.

D'aquestes fitxes, en deduïm que la mitjana de vida en un camp d'extermini era al voltant d'uns set mesos depenent de l'edat, esgotament físic, grau de desnutrició i altres factors; també podem observar com la data d'ingrés a Mauthausen és poc temps després d'haver esclatat la II Guerra Mundial (setembre de 1939), la qual cosa pot indicar que força dels deportats ho foren per la seva condició d'estrangers apàtrides o d'antics combatents de la guerra civil.

Mercès a la informació fornida per na Rosa Montero, neboda seva, hem pogut conèixer el cas del seu oncle, Francesc Verdalet i Guardiola, militant del PSUC i col.laborador esporàdic del *Llibertat*, assassinat a Mauthausen el 27 d'octubre de 1941 amb una injecció de benzina al cor.

La seva aventura personal i la seva fi són paradigmàtics del de tants catalans que caigueren sota l'urpa nazi; les seves referències del món concentrador són:

Francesc Verdalet i Guardiola 14-VIII-1914 (Blanes)

St. XI-B 87486, 27-1-1941 M 5841 mort 27-10-1941 G

Ens ajustem en la descripció dels fets a la carta que, datada a París el 7 de desembre de 1945, ens explica el seu company de captivitat i amic David Puente. Ell i el seu company són enrolats per sorteig en una *Compagnie de Travailleurs Espagnols*, això s'esdevé el 20 de desembre de 1939. La Compagnie a la qual són assignats al Camp núm. 2 de Snt Cyprien és la número 109.

Equipat amb roba dels soldats de la guerra de 1914-18, el dia 22 surten del Camp de Snt Cyprien en direcció desconeguda. Dos dies més tard arriben al poble de Frankaltrof (Alsàcia), allí són allotjats en una *ferme* (masia) i durant quatre mesos treballen en la construcció de fortificacions i casamates en la línia de frontera amb Alemanya, amb unes temperatures de 32°C sota zero.

El mes d'abril foren traslladats a prop de Folquemont, un poblet del Sarre, fent el mateix treball de construcció de casamates; el dia catorze de juny, després d'ésser batuts per l'artilleria i l'aviació, són encerclats a Delle, poblet fronterer amb Suïssa i amb Alemanya al Departament de Belfort.

El comandament francès desapareix i el grup resta abandonat a la seva sort. Travessen la frontera suïssa, però, després d'estar-hi una hora, són retornats a territori francès. Tots els qui havien travessat la línia de la frontera, són detinguts i tornats a l'altra banda del Pont Internacional. Això s'esdevé els dies 17, 18 i 19 de juny.

Són capturats per unitats de l'exèrcit alemany. Un comandant alemany els obliga a fer la salutació feixista i a cridar *Viva Franco, Arriba España*.

Després d'una marxa de vuitanta quilòmetres, el dia 21 de juny són tancats en un garatge de la caserna Latry de Belfort. Allí gairebé no reben alimentació i poden viure gràcies al fet que mengen la civada que roben dels cavalls.

A començaments de novembre reberen la visita d'Heinrich Himmler, cap de la Gestapo, que els pregunta si són *rojos*; un mes més tard comença el seu trasllat en diverses etapes cap a Mauthausen, on arriben el 27 de gener de 1941, després de dos dies de viatge en vagons tancats hermèticament.

Allí són destinats a la barraca número quinze, que tenia com a cap *Popeye*, motejat així a causa dels terribles cops de puny que donava als presoners. Francesc Verdalet fou destinat a la construcció de la carretera número dos, amb unes temperatures de vint-i-set graus sota zero, sense gairebé menjar. Va emmalaltir i fou traslladat a la infermeria del Camp on millorà notablement, després d'haver-se engreixat. El dia vint-i-set d'octubre, divendres, de 1941, a les dues de la tarda, Francesc Verdalet moria, després d'haver-li injectat una injecció de petroli directa al cor, per ordre del metge alemany SS, que digué que estava turberculós. El metge presoner amb el qual vaig parlar em digué que de fet només presentava símptomes inicials de tuberculosi i que amb repòs i tractament adequat s'hauria pogut guarir.

Aquest és el desè mataroní d'adopció assassinat en els camps de la nit i boira.

Vull recórrer al llibre escrit per J. Amat Piniella *K.L. Reich*, on l'autor, antic deportat de Mauthausen, explica les seves horribles experiències. De la pàgina 131 capítol XI de l'obra esmentada transcrivim el següent fragment que ens ajudarà a entendre amb més precisió la fredor de l'assassinat d'en F. Verdalet i tants d'altres.

No sabia res de les fitxes amb la creu vermella, però no creia escapar-se de la pròxima tria. Cosa estranya, l'angoixa s'havia esvaït. Hagué de sotmetre's a

una certa violència per fer-se càrrec que aquella podia ser la darrera matinada. Se l'havia imaginada de mil maneres possibles, però mai no hauria cregut que pogués arribar amb la placidesa interior que en aquells moments sentia. Potser unes hores més tard jauria estibat i nu al dipòsit del crematori, un cadàver entre centenars de cadàvers, però, tot i això, ja no tenia por de res. El cor li batia amb regularitat, i per més esforços que fes, no sabia endevinar enlloc la proximitat de cap abisme. Al contrari, veia davant seu com un pendís suau, sense fi, on els sentits deixaven de produir cap molèstia.

Ja una bona colla de llits eren buits quan el 'kapo' va entrar i s'adreçà a en Francesc. Aquest enretirà la manta. Hauria estat el seu desig baixar del llit sense ajuda i presentar-se a la 'sala de liquidacions' pels propis peus. No pogué. Sostingut pels dos infermers, abastà tot el dormitori amb una sola mirada. 'És la darrera vegada que veig aquests llits —pensà—, aquest sostre, aquesta porta, aquest passadís'. Ben poca cosa li quedava.

La sala on va entrar era gran com un menjador de Block. Assegut darrera d'una tauleta, hi havia el metge SS regirant papers. Al centre, sota una pantalla ampla, la taula de cures, articulada i coberta d'un hule granat i, al costat mateix, una tauleta de vidre amb rodes, plena d'ampolles i estris niquelats. Un infermer portava una bata blava: un conegut. Altres metges-presos eren al volt de la taula gran: altres coneguts. En Francesc s'hi trobà estirat i nu. Tingué la impressió que el temps corria adelerat i que els moviments d'aquella gent eren bruscos com els d'una màquina. La pantalla, amb el mirall concau del seu interior, semblava recollir materialment la seva atenció.

Percebé, uns segons després, el dringar dels instruments damunt del cristall de la tauleta. Sense girar el cap, va veure perfectament que aquell tipus tenia una gran xeringa als dits, una xeringa armada d'una agulla molt llarga.

— Em fareu mal? —preguntà amb un interès fictici. En realitat, ja tant se li'n donava.

L'infermer era alemany i no el comprengué, però el metge espanyol contestà:

- Amb aquest tractament milloraràs. No tinguis por.*
- Ja ho sé —digué en Francesc, somrient. Triga gaire a fer efecte?*
- No gaire —contestà el metge amb veu fosca.*

I li posà la mà al braó.

L'atracció de la pantalla esdevingué irresistible. Algú feia pujar la taula lentament, cap al mirall concau, el qual ja no recollia les llums, sinó les imatges invertides de tots els homes, de totes les coses. En Francesc se sentí punxat al cor. L'arma era freda i s'eixamplava sense parar dintre el seu pit. Un dolor viu, però no insuportable. Tot desapareixia a poc a poc i només el mirall conservava les ombres vagues d'una nit gairebé maternal. Un gran soroll que venia de din-

tre el cap l'eixordava, com si el cervell anés a esclatar; un soroll que es convertí en un xiulet allargassat, fi i perforant. Mentrestant, la taula no parava de pujar lentament...

— La gasolina no m'arribarà —digué l'infermer de la bata blava.

— Fes les dosis més petits —respongué el metge SS. Amb menys també moren.

— Triguem més i pateixen molt.

— No importa. Redueix les dosis.

En Francesc Verdalet sembla que coincidí, les dades no acaben d'ésser prou precises, amb en Pere Vives i Clavé a la 109 *Compagnie de Travailleurs Espagnols*. Pere Vives, que havia nascut a Barcelona el 24 de febrer de 1910, era un jove assidu de l'Ateneu Enciclopèdic Popular, d'una extraordinària cultura política, havia llegit molt en tres o quatre idiomes. Estava enllestint la traducció per a l'editorial *Proa* de la *Condicció humana* de Malraux. Era un intel·lectual brillant i alhora compromès políticament, per això participà en els fets del sis d'octubre de 1934.

Tinent d'artilleria de l'Exèrcit Popular, a la retirada és internat al camp de concentració d'Agde.

A partir d'aquí existeixen força punts de contacte entre ambdós, F. Verdalet i P. Vives. Tots dos són traslladats a la masia de Frankaltrof, a Lorena. Intenten entrar des de Delle a la Suïssa francesa però en són expulsats. Finalment, tots dos tindran la mateixa mort: assassinats amb una injecció de benzina al cor, també a Mauthausen. Pere Vives hi morí el 30 d'octubre de 1941.

Al cap de cinquanta anys de l'assassinat d'aquests mataronins, pels nazis, per l'únic delictes d'haver defensat la llibertat, serveixin aquestes ratlles com a homenatge del que els hauria d'haver fet la nostra ciutat i tot el poble català.

Agustí Barrera i Puigví

BIBLIOGRAFIA.

ROIG, Montserrat. *Els catalans als camps nazis*. Edicions 62, Barcelona 1977.

VIVES I CLAVÉ, Pere. *Cartes des dels camps de concentració*. Pròleg d'Agustí Bartra. Edicions 62, Barcelona 1972.

BARTRA, Agustí. *Crist de 200.000 braços. Refugiats catalans als camps de concentració francesos*. Edicions Martínez Roca. Barcelona 1968.

AMAT PINIELLA, J. K.L. *Reich. Història de la Literatura Catalana*. Edicions 62 Orbis, Barcelona 1984.

Impressions de Madrid

Madrid, capital... Camp de guerra...
Passar ho és tot alhora. Madrid és el cor d'una guerra que es ventila en un país sense cap preparació d'aquestes.

¿Quines són les impressions que dóna el veure'l per un home que té els pensaments d'un demà ple de justícia i de llibertat? ¡Ah sí! hom pogués descriure les coses que en veure-les passen per la ment i que el commouen veient com són destrocades les joies de tot un poble, de tota una colla de generacions cultivades pel temps... I el monstre del feixisme ho destroça per guanyar la guerra, per imposar el seu domini sobre un poble que no vol ésser esclau i es rebel·la contra tots els opressors, contra els criminals, contra la misèria i la fam que regna en els llocs on ells han imposat el seu domini!

Nosaltres, que hem recorregut el Madrid de la guerra, hem pogut veure'l el cru de les seves llagues produïdes pel bombardeig de l'aviació i dels canons del feixisme, com també la seva gent que tristos caminen d'ací per allà mirant un llunyà ple de glòria, però amb la ment fixa en el moment que viu. D'ell neix un sentiment, un odi, que sempre penses: No passaran! i no passaran per motius prou coneguts de tots, els de l'ideal, els de la justícia, els de la llibertat que el poble vol i contra la seva voluntat no hi ha força possible per a vèncer-lo quan aquest està disposat a donar la seva sang per a defensar el tot de la seva causa com representa aquesta guerra.

No passaran, repeteix el cervell de cada u i en pensar ho sentis una esgarripança de fred i a continuació una calor que sembla que veritablement et cremis, el sentiment... l'odi... aquí... en un Estat...! En un Estat de privilegis representats per uns homes que solament defensen la seva comoditat i la seva riquesa, que per defensar-la empren la guerra, el crim, el vandalisme.

Madrid podrà ésser destruït, poden arribar a no deixar pedra sobre pedra, però de les banderes sols s'aguantarà la roja, la bandera de la Victòria, i el puny de tota una nació que construirà una Societat nova. Però no, no entraran a Madrid, el pit dels seus homes forma una barrera que és de la Victòria.

Jaume Reixaki-Francesc Verdalet

Divendres, 8 de gener de 1937.

Per la victòria

Dies de neguit i de dolor han estat els passats. Dies de dol per la causa de l'anifelxisme.

Gran ha estat la lluita que ha cobert els carrers de la nostra estimada Barcelona de sang i de cadàvers de obrers que, portats d'una passió, aprofitada per la resta de la cinquena columna han fet que la lluita posés en perill la llibertat d'Ibèria.

No volem esbrinar els fons, la causa de la lluita; seria contraproductiu i podria fer susceptible, cosa que no seria altra que tornar a posar la passió en tensió, i de tots és el deure d'apaivagar l'ànim i que algú li pogués interessar per a fer que continués la lluita.

Solament en podem treure una deducció, necessària per a tots els antifeixistes i és la desunió que no fa altra cosa que ajudar al feixisme. És hora ja que el sentim comú i de responsabilitat, junt amb la comprensió de tots els obrers posem fi a totes aquelles coses que donaven la guerra puguin aparar-nos, que conjuntament forjem l'unitat tan necessària per a la victòria, unitat que després de la victòria també junts poguem fer la gran família obrera que tots aspirem i que tots lluitem per ella.

Mataró ha donat novament una mostra del bon sentit que guia a tots els seus ciutadans, la bona relació que des del primer dia de la sublevació ha fet que aquest perill per Catalunya no harribés a la nostra ciutat, i hem assolit una vegada més que totes les organitzacions posseïssin tot el seu entusiasme per la continuïtat de les relacions que han de fer de la nostra ciutat un exemple de civisme davant tots els pobles.

Obildem, doncs, tot el que pogués ésser diferència entre uns i altres per evitar que novament les armes hagin d'afrentar-se entre obrers. Ho exigeix la guerra que, per si sola, ha de merèixer tota l'atenció. Contribuïm tots a la unitat a la rereguarda, de la mateixa forma que està unida l'avanguardia. Seria criminal continuar les discrepàncies a la rereguarda, mentre els nostres germans es batien al front, no seriem dignes ni d'ells ni de la història. Col·laborem decididament a la producció per a la guerra, per a establir una nova era de Llibertat i de Justícia. Siguem dignes de l'ideal que tots posseïm, ja que de l'ideal vivim i lluitem. Donem mostres de l'esperit que ens guia.

Continuem l'unitat per la Victòria. Serenitat i comprensió entre tots els homes.

FRANCESC VERDALET

Dissabte, 8 de maig de 1937.